

**ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.5.9>

КОЛОСОВА М. С.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
НА ПРАЦЮ СУДДЯМИ****FOREIGN EXPERIENCE OF LEGAL REGULATION OF THE EXERCISE
OF THE RIGHT TO WORK BY JUDGES**

Актуальність статті полягає в тому, що Євроінтеграційна політика нашої держави у XXI столітті в більшій частині визначила головні напрями розвитку політичної, економічної, соціальної та правової сфери, що передбачило використання та утвердження міжнародних стандартів з тих чи інших питань внутрішнього життя країни та населення. Кульмінацією і найбільшим досягненням інтеграційної політики стало прийняття Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що утвердило зближення нашої держави з міжнародною спільнотою. Одним із ключових питань, що підіймалось в угоді, як ціль реформування на основі світових стандартів, було визначено діяльність судових органів. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, узагальнено позитивний зарубіжний досвід правового регулювання реалізації права на працю судьями на прикладі таких країн як: Сполучені Штати Америки, Франція та Республіка Казахстан. Окреслено ключові особливості та відмінності правового регулювання трудових прав суддів в межах кожної держави. Акцентовано увагу на специфіці та можливості перейняття найбільш позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання реалізації права на працю судьями у вітчизняних реаліях. Зроблено висновок, що в різних державах існують досить різноманітні та специфічні підходи до регулювання праці суддів. В більшості випадків специфіка забезпечення права на працю цієї категорії працівників, зокрема, в контексті доступу до професії, набору трудових прав та свобод, системи оплати труда та інші суміжні питання, прямо залежать від системи судоустрою країни. Чим більш «федеративнішою» є країна, тим значно розгалуженішим видається система правового регулювання праці суддів взагалі та працівників суду, зокрема. Варто пам'ятати, що Україна – це самостійна та цілком сформована держава із власною правовою системою, яка може бути схожою за окремими ознаками до іноземних правових систем, але не ідентичною. Через це перейняття зарубіжного досвіду з питань правового регулювання реалізації права на працю суддів не може ґрунтуватися на якомусь одному прикладі, який в українських реаліях стане не просто марним, а навіть негативним. Серед позитивного досвіду, який, як вбачається, слід використати вітчизняному законодавцю є: по-перше, розширення системи гарантій реалізації права на працю судьями; по-друге, вдосконалення системи законодавства, норми якого регулюють питання, пов'язані із здійсненням праці судьями; по-третє, доцільно переглянути систему відбору та просування по службі суддів.

Ключові слова: право на працю, судді, зарубіжний досвід, правове регулювання.

The relevance of the article lies in the fact that the European integration policy of our country in the 21st century largely determined the main directions of development of the political, economic, social and legal spheres, which provided for the use and approval of international standards on certain issues of the internal life of the country and the population. The culmination and greatest achievement of the integration policy was the adoption of the Association Agreement with the European Union, which confirmed the rapprochement of our state with the international community. One of the key issues raised in the agreement, as the goal of reforming on the basis of world standards, was the activity of judicial bodies. The article, based on the analysis of scientific views of scientists, summarizes the positive foreign experience of legal regulation of the exercise of the right to work by judges on the example of such countries as: the United States of America, France and the Republic of Kazakhstan. The key features and differences of the legal regulation of the labor rights of judges within each state are outlined. Attention is focused on the specifics and the possibility of adopting the most positive foreign experience of legal regulation of the implementation of the right to work by judges in domestic realities. It was concluded that there are quite diverse and specific approaches to regulating the work of judges in different states. In most cases, the specifics of ensuring the right to work for this category of workers, in particular, in the context of access to the profession, the set of labor rights and freedoms, the wage system and other related issues, directly depend on the country's judicial system. The more "federal" a country is, the more extensive the system of legal regulation of the work of judges in general and court employees in particular appears to be. It is worth remembering that Ukraine is an independent and fully formed state with its own legal system, which may be similar in certain features to foreign legal systems, but not identical. Because of this, the adoption of foreign experience in matters of legal regulation of the exercise of the right to the work of judges cannot be based on any one example, which in Ukrainian realities will become not only useless, but even negative. Among the positive experiences that should be used by the domestic legislator are: firstly, the expansion of the system of guarantees for the exercise of the right to work by judges; secondly, improvement of the legal system, the norms of which regulate issues related to the performance of work by judges; thirdly, it is advisable to review the system of selection and promotion of judges.

Key words: right to work, judges, foreign experience, legal regulation.

Постановка проблеми. Євроінтеграційна політика нашої держави у XXI столітті в більшій частині визначила головні напрями розвитку політичної, економічної, соціальної та правової сфери, що передбачило використання та утвердження міжнародних стандартів з тих чи інших питань внутрішнього життя країни та населення. Кульмінацією і найбільшим досягненням інтеграційної політики стало прийняття Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС), що утворило зближення нашої держави з міжнародною спільнотою. Одним із ключових питань, що підіймалось в угоді, як ціль реформування на основі світових стандартів, було визначено діяльність судових органів [1]. Однак, незважаючи на увагу з боку міжнародної спільноти та безпосередньо української влади на питання розвитку судової системи в державі, окремі моменти її функціонування все ще потребують удосконалення за міжнародним зразком. Одним із таких важливих питань є реалізація права на працю суддями.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, присвячені реалізації права на працю суддями у своїх наукових працях розглядали багато науковців. Зокрема на вказану проблематику звертали увагу: І.А. Андрєєва, Т.В. Апарова, О.В. Карпушова, І.І. Мікульця, О.М. Музичук, І.В. Назаров, О.І. Харитонова, В.О. Шамрай та інші. Проте, серед усього масиву наукових розробок, на сьогоднішній день, слід констатувати відсутність комплексних наукових пошуків, присвячених вивченню зарубіжного досвіду правового регулювання реалізації права на працю суддями.

Саме тому **мета** статі полягає у тому, щоб узагальнити позитивний зарубіжний досвід правового регулювання реалізації права на працю суддями та опрацювати можливості його реалізації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Почати аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання реалізації права на працю суддями доречною з висвітлення особливостей регулювання даного питання на території одного з найближчих стратегічних партнерів України у XXI століття – Сполучених

Штатів Америки (далі – США). В США функціонують паралельно єдина федеральна система судів і самостійні судові системи кожного з 50 штатів, округу Колумбія і чотирьох федеральних територій. У федеральну систему судів входять Верховний суд США, апеляційні і окружні, а також спеціальні суди. Всю систему очолює Верховний суд США, який одночасно займає виключно важливе положення в структурі вищих державних установ разом з Конгресом і Президентом США. Верховний суд США – єдина судова установа, згадувана в Конституції США. Верховний суд розглядає по першій інстанції справи за зверненнями між двома або більш штатами, по позовах, в яких однією із сторін є посли іноземних держав, і деякі інші. Основна його функція – розгляд скарг на рішення вищестоящих федеральних судів і судів штатів, якщо в них торкнулося «федеральне питання», а також прохань про відміну ухвали будь-якого суду, який визнає, що суперечить закон якого-небудь штату або акт Конгресу США Конституції США. Окружні суди – основна ланка федеральної судової системи. Вся територія країни поділена на округи з урахуванням меж між штатами, так що в одному штаті є від 1 до 4 округів. Відповідні окружні суди створені також в 4 інших територіях США. Вони розглядають по першій інстанції цивільні і кримінальні справи, що входять в компетенцію федеральної юстиції, а також скарги на дії адміністративних відомств. Кримінальні справи і цивільні позови по більшості категорій справ з сумою позову понад встановлену ціну слухаються з участю присяжних, якщо на цьому наполягає обвинувачений або позивач [2].

Що стосується реалізації суддями права на працю, то хоча формальні вимоги до кандидатів на посаду федерального судді відсутні, на практиці діє ряд неофіційних вимог, які визначають, хто увійде до складу Федерального суду у США. Більше того, загальноприйняті вимоги до судді існують вже сотні років, коріння яких знаходиться в історичній традиції. Одним з первинних джерел такої традиції можна назвати Велику хартію вольностей, що характеризувала суддю як людину, яка знає закони і «бажає їх дотримуватись». У федеральній системі найбільш поширилося призначення суддів вищими посадовими особами з подальшим затвердженням запропонованої кандидатури законодавчим органам. Таким чином поповнюється майже весь корпус федеральних суддів. Однак, федеративний устрій США та високий рівень автономії штатів суттєво вплинули про процес формування корпусу суддів місцевих судів, який може відрізнитись на кожній окремій території. Так, в Південній Кароліні судді призначаються виконавчою гілкою влади. В штаті Іллінойс, головний суддя може призначити суддю на 2 роки, після чого його мають обрати на виборах, також судді не можуть належати до жодної з політичних партій. В Каліфорнії, суддів Верховного Суду призначає уряд, а всі інші обираються; цілком нормально, коли суддя вищої інстанції призначається до нижчої. В Неваді суддя I інстанції – мировий суддя – розглядає незначні правопорушення і кримінальні проступки, за які може бути призначений штраф у розмірі до 1000 доларів США або позбавлення волі до 6 місяців [3; 4].

Доцільно також проаналізувати особливості судоустрою та правового регулювання реалізації права на працю суддями у Французькій Республіці (далі – Франція). У законодавстві даної держави встановлено, що судді системи загальних судів Франції призначаються на свої посади декретом президента Республіки. Посадовці Касаційного суду і перші голови апеляційних судів призначаються на посади на підставі рекомендації Вищої ради магістратури, решта суддів – за поданням міністра юстиції за наявності позитивного висновку Вищої ради магістратури. Судді адміністративних трибуналів призначаються урядовими декретами за поданням міністра внутрішніх справ, погодженим із міністром юстиції. Судді загальної компетенції призначаються після конкурсного відбору і закінчення Національної школи магістратури, для вступу до якої необхідно мати вищу юридичну освіту. Судді адміністративних судів призначаються з числа випускників Національної адміністративної школи [5, с. 254].

Досить вагоме місце у правовому регулюванні трудової діяльності суддів відведено питанню оплати їх праці. Механізм грошового забезпечення суддів передбачає врахування таких моментів, як ранг і стаж. Таким чином суддя першого розряду має брутто-зарплату від 3102,15 євро до 5243,66 євро. Мировий суддя другого рангу має брутто-зарплату від 2136,83 євро до 2919,39 євро. Голова адміністративного суду та адміністративного апеляційного суду отримує гонорар у розмірі від 3865,97 євро до 6220,96 євро. Винагорода першого радника адміністративного суду та апеляційного адміністративного суду становить від 2919,39 євро до 5243,66 євро. Радник адміністративного суду та адміністративного апеляційного суду має зарплатню від 1794,75 євро до 2919,39 євро. Заробітна плата першого голови касаційного суду становить 7052,47 євро. Прокурор Касаційного суду отримує у свою чергу 6433,91 євро брутто. Голова палати Касаційного суду отримує брутто-винагороду у розмірі 6433,91 євро. Перший голова Апеляційного суду Парижа отримує 6433,91 євро [6].

Аналізуючи досвід пострадянських держав у питанні правового регулювання права на працю суддів, до прикладу варто навести Республіку Казахстан (далі – РК). Як і на території України, в РК існує спеціальний законодавчий акт, Конституційний закон «Про судову систему та статус суддів Республіки Казахстан» від 25.12.2000 № 132-ІІ. Згідно із положеннями останнього, Судова влада в Республіці Казахстан належить лише судам в особі постійних суддів. Правосуддя Республіка Казахстан здійснюється лише судом. Забороняється видання законодавчих актів, які передбачають передачу виняткових повноважень суду іншим органам. Жодні інші органи та особи не мають права надавати собі повноваження судді або функції судової влади. Судову систему РК становлять Верховний Суд Республіки Казахстан, місцеві та інші суди, що утворюються відповідно до Конституції Республіки Казахстан [7].

Статус суддів відповідно до Закону є доволі деталізованим на території РК. Так, згідно статті 23 Судді всіх судів Республіки Казахстан мають єдиний статус і різняться між собою лише повноваженнями. Суддя є посадовою особою держави, наділеною у встановленому Конституцією Республіки Казахстан та іншим законодавством порядку повноваженнями щодо здійснення правосуддя, що виконує свої обов'язки на постійній основі та є носієм судової влади. На суддю не можуть бути покладені позасудові функції та обов'язки, які не передбачені законодавством. Суддя не може бути включений до складу державних структур з питань боротьби зі злочинністю, дотримання законності та правопорядку [7].

Щоб зайняти посаду судді кандидат має відповідати наступним вимогам: 1) досяг віку тридцяти років; 2) має вищу юридичну освіту, високі моральні якості, бездоганну репутацію та стаж роботи з юридичної професії не менше п'яти років; 3) позитивно склав кваліфікаційний іспит; 4) пройшов медичний огляд та підтвердив відсутність захворювань, що перешкоджають виконанню професійних обов'язків судді; 5) успішно пройшов оплачуване стажування в суді з відривом від основного місця роботи і отримав позитивний висновок пленарного засідання суду за підсумками стажування; 6) пройшов поліграфологічне дослідження у випадках, передбачених законодавством РК. При цьому, у статті 30 Закону зазначено, що кандидатам на посаду судді забезпечується рівне право на зайняття посади незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової та національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань та інших обставин [7]. Водночас, примітним є те, що на території Республіки Казахстан оплата праці суддів визначається та здійснюється згідно із Конституційними положеннями в порядку визначеному Урядом РК із погодженням з Президентом країни [8].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає змогу констатувати, що в різних державах існують досить різноманітні та специфічні підходи до регулювання праці суддів. В більшості випадків специфіка забезпечення права на працю цієї категорії працівників, зокрема, в контексті доступу до професії, набору трудових прав та свобод, системи оплати труда та інші суміжні питання, прямо залежать від системи судоустрою країни. Чим більш «федеративною» є країна, тим значно розгалуженішим видається система правового регулювання праці суддів взагалі та працівників суду, зокрема. Варто пам'ятати, що Україна – це самостійна та цілком сформована держава із власною правовою системою, яка може бути схожою за окремими ознаками до іноземних правових систем, але не ідентичною. Через це перейняття зарубіжного досвіду з питань правового регулювання реалізації права на працю суддів не може ґрунтуватися на якомусь одному прикладі, який в українських реаліях стане не просто марним, а навіть негативним.

Серед позитивного досвіду, який, як вбачається, слід використати вітчизняному законодавцю є: по-перше, розширення системи гарантій реалізації права на працю суддями; по-друге, вдосконалення системи законодавства, норми якого регулюють питання, пов'язані із здійсненням праці суддями; по-третє, доцільно переглянути систему відбору та просування по службі суддів.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода, міжнародний документ від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
2. Товпеко Я. К. Судова система США: історико-правові погляди. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція «ADVANCED TECHNOLOGIES OF SCIENCE AND EDUCATION». URL: <http://intkonf.org/tovpeko-yak-sudova-sistema-ssha-istoriko-pravovi-poglyadi/>
3. Молдован В. В., Молдован А. В. Судуострій: Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція, Судові органи ООН. *Центр навчальної літератури*. 2019. 364 с.

4. Про призначення суддів в США розповів Джеймс Армстед: стаття від 26.10.2016. *Офіційний веб-портал Київського районного суду міста Одеси*. URL: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/3576-pro-priznachennya-suddiv-v-ssha-rozpoviv-dzhejms-armsted>

5. Французская республика. Конституция и законодательные акты / пер. с франц. ; ред. кол. : В. А. Туманов и др. М. : Прогресс, 1989. 477 с.

6. Ярьсько Б. В. Зарубіжний досвід правового регулювання праці суддів та можливості його використання в контексті вдосконалення принципів правового регулювання праці суддів в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 7(109). С. 302–309.

7. О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан: конституционный закон от 25.12.2000 №132-П. *Официальный веб-портал законодательства Республики Казахстан*. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1021164&pos=987;-44#pos=987;-44

8. Конституция Республики Казахстан: закон от 30.08.1995 // Официальный веб-портал законодательства Республики Казахстан. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029&pos=944;-46#pos=944;-46